

Viron *maki(h)ark* ja *madjaari*

Unkarin vapaustaistelun vuonna 1956 on tieteelliseen kirjallisuuteen puhah-
tanut oletettu unkarilaisten vironkielinen nimitys. Toht. Oskar Loorits on
juhla-julkaisussa *Festschrift für Max Vasmer* (Berlin-Wiesbaden 1956) s.
270 kirjoituksessaan »Zwerg in der estnischen Volksüberlieferung» samasta-
nut luoteisvirolaisen murresanan *maki(h)ark* ja kansannimityksen *magyar*,
madjaari. Hän kirjoittaa: »In einem Volksliede werden die Däumlinge
sogar mit den Ungarn zusammengestellt, wohl durch den Anreim suggeriert:

in das Heim der Daumensöhne,   pöial-poegade perese,
in das Haus der Madjaren   makiarkide majase (Kihelkonna)

Virolaisessa folkloristisessa kirjallisuudessa tämä *makiark* (? myös *magiark*)-
sanan tulkinta on muistaakseni esiintynyt jo aikaisemminkin, mutta kun se
nyt taas yhtäkkiä pilkahtaa esiin noin arvovaltaisella foorumilla, on syytä
tämä erehdys kumota. Ei ole näet kuviteltavissa, että saarenmaalaiset olisivat
lainanneet tuollaisen *makiark*-sanan suoraan unkarinkielisestä kirjoitusasusta
magyar. Wiedemannin sanakirjassa tavataan tosin *magiaarlane* 'Ungar, Magyar',
mutta siitäkään *magiaar*-vartalo tuskin on voinut kulkeutua kansankieleen.

Looritsin esittämä *makiark(ide)* onkin vain sama sana kuin Wiedemannin
sanakirjassa tavattava luoteisviron yhdyssana *maki-haark* 'dicker, kurzbeiniger
Mensch, Holz zum Umrühren der Bierwürze' (s.v. *haark*). Saarenmaalla tätä
maki-(h)ark sanaa on käytetty (esim. Kihelkonnassa, kuten Lundissa asuva
rva Adeele Teär ilmoittaa, aina viime aikoihin asti) lyhyen ja tanakan ihmisen
nimityksenä. Sen jälkiosa *haark* 'haarakoukku, tadikko, hiilihanko jne.'
on yleisesti käytetty viron sana ja alkuosa *maki* on epäilemättä genetiivi
sanasta *makk*, joka Wiedemannin käännöksestä päätellen merkitsee *Bierwürze*
ja on samaa vartaloa kuin viron *magus* 'makea', *mage*, gen. *mageda* (s. *makea*),
johon on verrattavissa Wiedemannilla esiintyvä länsiviron (mon.) *maged*
'Malz, maltaat'. Oluenvierre ja maltaat ovat siis imelän makunsa johdosta

vir. murteissa saaneet *makea*-vartaloon perustuvan nimityksen, jota semanttisesti vastaa esim. suomen murteiden *imelä(jauho)t* 'maltaat'. Näin pitkälle pääsee jo yksinomaan Wiedemannin sanakirjan avulla: *maki(h)ark* on alkuaan merkinnyt ilmeisesti 'Holz zum Umrühren der Bierwürze' ja sittemmin kuvaannollisesti tullut merkitsemään myös 'dicker, kurzbeiniger Mensch'. Professori Andrus Saarestelta Upsalasta olen kirjeessä (6. 6. 1956) saanut arvokkaita lisätietoja, jotka varmistavat tämän olettamukseni. Saaresten viron ideologisen sanakirjan käsikirjoitus tuntee Pärnumaan Audrusta sanan *maki(h)ark* 'haruline hark, millega õlle meskit segatakse'; kuvaannollisesti ihmisestäkin sanottuna: *seisad siin tikkis nagu maki(h)ark, aga jalad sul* (tantsuks) *vedu ei võta*. Vielä mielenkiintoisempaa on, että Saaresten aineistossa esiintyy myös *makk*, *maki* ja *make* merkityksenä 'meski (öllel), kiviline', 'Biermaische, ungehopfte Bierwürze' seuraavasti: 1) *makk*, gen. *maki* Varblassa, Mihklissä ja Pärnun pit. pohjoisosassa, 2) *maki* Audrussa ja Raplassa ja 3) *make*, gen. *makke* Pärnun pit. eteläosassa ja Võnnussa (Tartonmaalla). Toisinto 3) *make* on suoranainen *mage* (sm. *makea*) adjektiivin murrevastine, toisinnot 1) ja 2) (*makk*, *maki*) sen sijaan lienevät hypokoristisia *mage*, *magus* adjektiivien johdannaisia, joissa esiintyy *i*-johdin ja vartalon konsonantin hypokoristinen geminaatio. Viimeksi mainitut ovat siis samaa rakennetta kuin viron *em*, *emmi* (sanasta *ema* 'äiti'), *os* (vart. *osa* 'liha'), Jämajan murt. *kal'* lastenkielessä (vart. *kala*) ym., jota tyyppiä tietääkseni ensi kertaa on käsitelty väitöskirjassani »oi-, ei-deminutiivid» ss. 19, 206—207. Tämä *makk* onkin siis *makiark*-sanan alkuosa, joka on Saaresten mukaan sama esine kuin Hiidenmaan *tobra*, Saarenmaan *tuber*, Lääne-Nigulan *toober*, Vigalan *tupr -a*, Ristin *tobra* ~ *topr -a* (luultavasti samaa deskriptiivivartaloa kuin s. *tupruta* jne.), ja se on Saaresten kuvauksen ja piirustuksen mukaan paksuhko kepakko, jonka päähän on pistetty pulikoita mooneen suuntaan sojottamaan. Semmoinen hierimentapainen kepakko siis on viron luoteismurteissa tullut mm. lyhyen tanakan ihmisen kuvaannolliseksi pejoratiiviseksi nimitykseksi.

Ei ole mahdotonta, että Saarenmaallakin joskus *makk* on kuulunut oluentekoterminologiaan samoin kuin nykyisin eräillä sitä lähellä olevilla luoteisviron alueilla. Mutta siellä nyt *makk* merkitsee 'makkaraa' (vrt. sm. *makkara*, virossa Wiedemannin mukaan myös *makeras*, *makerias* ym.). Tämä homonyymi on selvästi eri vartaloa kuin *maki-(h)ark*-sanaan sisältyvä *makk*, ja sen häiritsevä olemassaolo lieneekin ehkä osaksi ollut syynä siihen, että *makk* 'Biermaische, Bierwürze' on Saarenmaalla joutunut pois käytännöstä.

J. MÄGISTE

Est. *maki(h)ark* und *magyar*

Dr. O. Loorits hat in der Festschrift für Max Vasmer (1956) in seinem Aufsatz »Zwerge in der estnischen Volksüberlieferung« u. a. auf der Insel Saaremaa (Ösel) eine seltsame estn. Bezeichnung für 'Ungar, Magyar' entdeckt zu haben geglaubt, die *makiark* (Gen. Plur. *makiarkide* in einem Volkslied) lauten soll. Im Obigen wird gezeigt, dass dieses *makiark* mit der schon im Wörterbuch von Wiedemann belegten est. Zusammensetzung *maki-hatk*

'dicker, kurzbeiniger Mensch, Holz zum Umrühren der Bierwürze' identisch ist, die aus den estn. Wörtern (westestn.) *makk* 'Biermaische, ungehopfte Bierwürze' und *hark* 'Gabel, Ofengabel, zackiges Holz u. dgl.' besteht, ursprünglich etwa 'Biermaischengabel, -stock, -quir!' bedeutet hat und später figürlich auch als eine Bezeichnung für einen kurzen, dickbeinigen »Zwerg« gebraucht worden ist.

JULIUS MÄGISTE